

КАРТА
СВІТУ

ЦЗЯН ЖУН
ВОВК-ТОТЕМ

РОМАН

Харків
«Фоліо»
2016

1.

«Плем'я цюаньжунів¹» вважало своїми предками двох білих собак, собака був їхнім тотемом.

Фань Веньлань. «Коротка історія Китаю». Розділ I

Чжоуський² князь Му-ван скарвав цюаньжунів і повернувся, отримавши чотирьох білих вовків і чотирьох білих оленів³.

«Історія династії Хань. Історія гунів»

Коли Чень Чжень у своєму сніговому заметі налаштував око підзornoї труби на великого вовка, він побачив два ока — ніби блискучі металеві конуси. Аж волосся на тілі Чень Чженя стало сторчма, мов голки в дикобраза, ледь не піднімаючи сорочку над тілом. Старий Біліг був поруч, але Чень Чжень уже навіть не відчував свого подиху, хоча холодний піт, по волосинках, що стали сторчма, просочувався назовні.

Попри те, що Чень Чжень прожив тут уже два роки, він усе ще боявся великих вовків монгольського степу та їхніх зграй. Тут — глибоко в горах і далеко від табору, опинившись перед такою великою зграєю вовків, він відчував, як навіть подих його тремтить. Ні Чень Чжень, ні Старий Біліг не мали цього разу з собою ані рушниці, ані довгого ножа, ані запряжки, навіть якоїсь залізяки, як от стремено, в них не було. Вони мали лише два аркани на випадок, якщо вовки учують людський дух — тоді їм обом можна було заздалегідь провести обряд поховання просто неба⁴.

Чень Чжень насмілився зробити півковтка повітря, і лише після цього повернув трохи голову вбік, щоб подивитися на Старого.

¹ Китайська назва племен, які мешкали на півночі й північному заході сучасного Китаю, вважаються прабатьками тангутів (*тут і далі примітки перекладача*).

² Династія Чжоу правила в Китаї з 1045 р. до н.е. по 221 р. до н.е.

³ І білі вовки, і білі олені вважалися в давньому Китаї ознаками щастя.

⁴ Прийнятий у Монголії і Тибеті спосіб поховання, коли небіжчика залишають просто неба вовкам і беркутам.

Біліг саме спостерігав в іншу підзорну трубу загінний ланцюг, що його утворила вовча зграя. Стишивши голос, він сказав:

— І на що ти здався, такий боязкий? Як вівця, не інакше. Ви, ханьці¹, аж до кісток боїтеся вовків. Тільки ханець у степу завжди буде битий.

Зауваживши, що Чень Чжень не видає жодного звуку, він нахилив голову вбік і прошепотів:

— Однак цього разу не розгубись, поворушися хоч трохи, це тобі не іграшки.

Чень Чжень трохи нахилив голову і схопив у жменю сніг, який склеївся в його долоні в крижану грудку.

На схилі гори, навскоси від них, сторожко скубла траву велика отара дзеренів², однак вони ніби ще не помітили вовків. А один кінець вовчого загінного кільця вже наближався до снігового замету, де зачалися двоє чоловіків, і Чень Чжень не насмілювався поворухнутися, відчуваючи, що вже майже перетворився на крижану статую.

Це був уже другий випадок, коли Чень Чжень зустрічав у степу вовків. При згадці про першу зустріч він знову затремтів усім тілом. Він був певен, що жодний ханець не втримав би в цій ситуації репутацію сміливця.

Коли два роки тому Чень Чжень прибув з Пекіна на це віддалене пасовище до виробничої бригади³, був кінець листопада, і Орхонський степ уже був укритий сліпучо-білим снігом. Окрема юрта для молоді інтелігенції ще не була облаштована, тому Ченя поселили до Старого Біліга і йому випало стати чабаном. Одного дня, через місяць після приїзду, він поїхав зі Старим за 80 км від пасовища до Комітету пасовища отримати свої документи про навчання й купити заодно якісь побутові речі. Уже перед поверненням Старого як члена революційного комітету скотарських господарств раптово затримали на збори, а документи, згідно з директивою Комітету пасовища, слід було негайно доправити голові бригади, тому Ченю нічого не лишалося, як самому верхи повертатися додому. Перед від'їздом Старий віддав йому свого

¹ Етнічна назва китайців.

² Різновид антилоп, що мешкають у Монголії.

³ Колективи молоді інтелігенції, яку відправляли в села піднімати їх культурний рівень.

вороного коня, який був швидким і добре знав дорогу додому, а також попередив його в жодному разі не з'їжджати з торованого машинами шляху, вздовж якого через кожні 20—30 км є монгольські юрти, тоді все буде гаразд.

Щойно Чень Чжень сів у сідло, як відчув під собою силу першокласного монгольського скакуна, і в нього виникло бажання помчати верхи. Коли дорога завела його на гребінь гори, і він побачив верхівки гір Цагаан уул¹, що «отаборилися» на віддалі, він умить забув про попередження Старого й свавільно з'їхав із торованого машинами шляху, що ним слід було робити гак у понад 20 лі², та поїхав до головної бригади навпростець, ближчим шляхом.

Ставало дедалі холодніше. Десь на півдорозі почало здаватися, ніби навіть сонце так змерзло, що аж труситься з легеньким шелестінням і сідає за горизонт зіщулившись. У повітря від укритої снігом землі піднімався холод, тож його шкіряний плащ став цупким на морозі. Коли Чень Чжень махав рукою, згинав її чи нахилився, плащ рипів. Піт на тілі коня перетворився на шар білої паморозі, а ноги коня грузли в снігу, тому він уповільнив ходу. Навколо була дика місцевість без жодних ознак людського житла. Пагорбки минали один по одному. Вороний біг собі підтюпцем, не виказуючи жодних ознак втоми. Він ішов рівно, не підстрибуючи, щоб вершникові було зручно, тож Чень Чжень відпустив вудила, дозволивши коню самому розраховувати силу, швидкість і напрямок. На якусь мить, правда, його пройняло тремтіння від незрозумілої тривоги — він раптом злякався, що кінь заблукає, що погода переміниться й повалить сніг, що він замерзне на смерть у цій сніговій пустелі... А от кого забув злякатися — так це вовків!

Вони під'їжджали до роззявини гірської ущелини, коли вуха вороного, що він ними тріпотів усю дорогу, дослухаючись до звуків зусібч, раптом завмерли просто в напрямку роззявини. Кінь почав закидати голову, форкати, збився з кроку. Оскільки Чень Чжень тоді вперше їхав сам-один такою далекою дорогою по засніженому степу, він і гадки не мав про небезпеку, що чигала попереду. Вороний схвильовано роздував ніздрі, заковчував очі, і, зрештою, зробив спробу змінити напрямок, щоб поїхати в об'їзд. Однак Чень Чжень ніяк не розумів намірів коня, тому натягнув вудила і все-

¹ Гори на території сучасної Монголії.

² Китайська міра довжини, дорівнює приблизно 0,5 км.

таки спрямував його підтюпцем у попередньому напрямку. Та кінь біг дедалі безладніше — то переходив на крок, то знову біг, то підстрибував, до того ж із такою силою бив копитами, ніби збирався наступної миті помчати щодуху. Чень Чжень знав, що взимку слід берегти сили коня, тому намертво затягнув вудила, не дозволяючи тварині зірватися з місця.

Вороний, побачивши, що жодне з попереджень не діє, повернув голову і почав скажено гризти піми¹ Ченя, та коли той раптом прочитав приховану небезпеку в наляканих очах коня, було вже пізно, оскільки вороний тремтячи в'їхав у схожу на отвір труби роззявину похмурої гірської ущелини.

Коли Чень Чжень рвучко повернув голову, щоб подивитись углиб ущелини, він ледь не впав з коня від страху. На засніженому схилі, не далі, ніж за 40 метрів від нього, у світлі вечірньої заграви йому раптом явилася велика зграя лютих монгольських вовків. Їхне хутро сяяло золотом. Вони всі чи прямо, чи скоса дивилися на нього, встромлюючи в нього свої гострі конусовидні погляди, аж він від того почувався їжаком. Найближче до нього якраз були кілька величезних вовків, розміром з леопарда. У порівнянні з вовками, яких він бачив у Пекінському зоопарку, ці були вдвічі грубші, наполовину вищі й уполовину довші. Якоїсь миті більше десятка великих вовків, котрі сиділи на снігу, раптом одночасно підвелися, і їхні хвости — від першого до останнього — настовбурчилися, ніби шаблі, готові бути вийнятими з піхов. Усім своїм виглядом вони засвідчували, що зайняли командну висоту й готові кинути-ся на ворога. У зграї вовків вирізнявся білий вовк-ватажок, оточений іншими вовками. Його шия, груди й живіт були сіро-білими, тому він випромінював біло-золоте світло, що різало очі, а разом з ним і страшний авторитет лиходія. У зграї було не менше, ніж 30—40 вовків. Згодом, коли Чень Чжень докладно розповідав ситуацію Білігу, Старий вказівним пальцем змахнув із чола холодний піт і сказав, що, напевне, у вовків була саме нарада з приводу атаки на табун коней, які паслися тоді по той бік гір, і вовк-ватажок саме віддавав накази своїм підлеглим. Ще пощастило, що вони були неголодними, адже вовки з блискучим хутром — це не голодні вовки.

А в той момент Чень Чжень справді вже втратив будь-які відчуття. Останнє, що залишилося в його пам'яті, — ніби з голови ви-

¹ Повстяні чоботи монголів, валянки.

порснув легкий, але надзвичайно страшний звук, схожий на чистий передзвін срібних монет високої проби. Це мав бути звук ударів його душі об тім'я. Чень Чжень відчував, що його життя перервалося на кількадесят секунд, і на цей час він став бездушною тілесною оболонкою, яку залишила душа, нерухожим шматком м'яса. Ще довго після тієї зустрічі з вовками Чень Чжень у душі відчуватиме безмежну вдячність Старому Білігу і його вороному коневі, адже він не випав із сідла тому, що їхав не на звичайному коні, а на відомому мисливці, який виріс і загартувався в боях із вовками.

І ось, коли все мало скінчитися і їхнє життя трималося на волосині, вороний раптом зробився надзвичайно спокійним. Удаючи, ніби він зовсім не бачить вовчої зграї або, принаймні, не збирається заважати їм проводити збори, кінь потихеньку просувався собі вперед кроком звичайного перехожого. Він зібрав усю свою відвагу й чітко контролював копита — не хитався, не мчав, а максимально стабільно ніс у сідлі свого тимчасового господаря, ніби акробат у цирку несе на голові піраміду зі склянок і тарілок. Він чуйно добирав ходу й обережно контролював поставу Ченя — щоб вісь його хребта була вертикальною, а центр тяжіння не зміщувався, інакше той втратив би рівновагу і впав просто вовкам у зуби.

Можливо, ця грандіозна сміливість і мудрість вороного повернула назад душу Ченя. А можливо, Чень Чжень раптом заручився духовною підтримкою Тенгера (Неба), який повернув його душі віру й сили. Коли душа його, що кількадесят секунд літала в морозному повітрі, знову повернулася до тілесної оболонки, він відчув, що вже дивним чином воскрес і при цьому напрочуд тверезий.

Чень Чжень помпезно розпрявився в сідлі й, мимоволі наслідуючи вороного, мобілізував та сконцентрував усю свою відвагу, що лишилася, аби вдавати, що також не бачить зграї вовків, хоча краєм ока напружено стежив за ними. Він знав, якими швидкими є вовки монгольського степу — ці кілька десятків метрів, що відділяли їх від здобичі, вони здолають за кілька секунд, не докладаючи особливих зусиль. Відстань між вершником і вовками скорочувалась, і Чень Чжень чудово розумів, що в жодному разі не можна виявляти ані крихти страху, слід бути як Чжуге Лян¹ з його такти-

¹ Китайський полководець, відомий своїми хитромудрими тактиками перемоги ворога.